

КИЇВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

Мельниченко Світлана Володимирівна

УДК 642.5:658.12

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ
УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ОРІЄНТОВАНИМИ
ПІДПРИЄМСТВАМИ ХАРЧУВАННЯ**

+ 08,07.05

Спеціальність 08.06.02 - підприємництво, менеджмент
та маркетинг

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ 1997

AB 38.895

Дисертація є рукописом.

Роботу виконано на кафедрі економіки і менеджменту готельного господарства та туризму Київського державного торговельно-економічного університету.

Науковий керівник : доктор економічних наук, професор
ВОЛОЩУК Георгій Олександрович,
Акціонерний поштово-пенсійний банк
"Аваль", начальник управління

Офіційні опоненти : доктор економічних наук, професор
ПОРЯДКОВ Микола Степанович,
Київський державний торговельно-
економічний університет, професор

кандидат економічних наук, професор
БУРЛАКОВ Олександр Миколаєвич,
Міністерство освіти, начальник Державної
інспекції навчальних закладів

Провідна установа : Інститут економіки НАН України

Захист відбудеться * 18 * жовтня 1997 р. о 14 годині на
засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.055.01 в Київському
державному торговельно-економічному університеті за адресою :
253156, м.Київ, вул. Кіото, 19.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Київського державного
торговельно-економічного університету за адресою : 253156, м.Київ,
вул. Кіото, 19.

Автореферат розісланий * 17 * листопада 1997 р.

Вчений секретар спеціалізованої
вченої ради к.е.н., доцент

Н.І.Морозова

ЛНБ України ім.В.Стефаніка

00751629 (U)

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Процес переходу від адміністративно-командної системи господарювання до ринкової в Україні відбувається надзвичайно складно, хворобливо та суперечливо. Він характеризується руйнуванням колишніх і формуванням новітніх структур. Посилюються кризові явища в економіці, відбувається погіршення умов життя більшості людей через суттєве відставання зростання їхніх доходів від зростання цін (так, протягом 1996 р. ціни на споживчі товари зросли на 9,15%, а реальна заробітна плата - на 2,5%; при зростанні ж цін на 1% розмір пенсій зріс на 0,8%), збільшується кількість безробітних. Тільки протягом 1996 р. їхнє число збільшилося у 2,1 раза і становило 351,5 тис. чол., не враховуючи майже 3 млн. чол., охоплених прихованим безробіттям, майже 3 млн. громадян, тимчасово непрацюючих, 2,5 млн. перебуваючих у вимушених відпустках. У першому ж півріччі 1997 р. статусу безробітного набули 542 тис. чол. Згодом ця цифра зросла в 1,5 раза, при чому 64,3% становлять безробітні жінки, 31,4% - молодь. Тобто сьогодні, за даними офіційної статистики, в Україні з населенням 51,3 млн. чол. лише 13 млн. громадян створюють матеріальні блага, утримуючи 14,5 млн. пенсіонерів та 9,6 млн. непрацюючих працездатного віку. Таке становище пов'язане з відсутністю діючої системи соціального захисту населення (за даними статистики, грошові витрати населення зростають значно швидше, ніж їхні доходи: так, за останній рік грошові доходи зросли на 46,4% порівняно з 1992 р., а грошові витрати - на 59,4%).

Отже, перехід до ринкових відносин, який є сліпий і байдужий до соціальних нужд населення супроводжується різкою диференціацією людей за доходами і соціальним розшаруванням суспільства. Як свідчать результати обстежень, у 1996 р. 31 млн. чол., або 60,4% всього населення країни, мали середньодушовий грошовий дохід, нижчий за межу малозабезпеченості. Тобто більшість населення країни є нездатним забезпечити себе повноцінним харчуванням, не кажучи вже за раціональне харчування.

З іншого боку, соціально-орієнтовані підприємства харчування, а саме підприємства III національної категорії, які обслуговують навчальні заклади, заводи та фабрики, опинилися в дуже важкому становищі. Ті дотації та матеріальна допомога, яку надавали держава, заводи та фабрики, у теперішній час практично не надаються. Тобто, ставши незалежними суб'єктами ринкової економіки, соціально-орієнтовані підприємства харчування повинні собі у збиток задовольняти потреби

ЛНЗ М. В. С.
АН України

учнів, студентів, робітників та службовців в гарячому харчуванні, сплачуючи при цьому цілу систему податків на рівні з високорентабельними підприємствами. Тому вони змушені "йти" на підвищення цін, що призводить до перевищення пропозиції над платоспроможним попитом. Внаслідок цього, у більшості соціально-орієнтованих підприємств харчування спостерігається зменшення кількості споживачів у середньому на 70-80%. Це позначається на здоров'ї дітей, робітників, на продуктивності їхньої праці, на відлученні жіночої праці для приготування їжі у домашніх умовах, що збільшує фізичне навантаження на жінок, знижує їхній професійно-культурний рівень.

Тим часом, на базі раніш доступних практично усім громадянам України підприємств харчування відкритої мережі з'являються ресторани, бари, послугами яких може користуватися тільки незначна частина населення країни. Все це загострює соціально-політичну обстановку в країні і може призвести до економічного краху та сильних соціальних зворушень. Однак, на практиці та у працях вітчизняних вчених-економістів зовсім не приділяється увага вирішенню організаційно-економічних проблем, пов'язаних з харчуванням малозабезпечених верств населення.

Актуальність вищезазначених проблем, їхня теоретична нерозробленість і практична значущість обумовили вибір теми даної дисертаційної роботи.

Метою дослідження є всебічний аналіз організаційно-економічних проблем управління соціально-орієнтованими підприємствами харчування і на його основі розробка рекомендацій з удосконалення системи управління цими підприємствами.

Згідно з поставленою метою в дисертаційній роботі розглядалися і вирішувалися такі завдання:

- теоретичне визначення поняття соціально-орієнтованих підприємств харчування та їхня класифікація;

- визначення суті соціально-економічної ефективності підприємств харчування, критеріїв та показників її оцінки в умовах ринкових відносин;

- аналіз основних організаційно-економічних проблем управління і ефективного функціонування соціально-орієнтованих підприємств харчування;

- виявлення найбільш ефективних форм власності та системи управління соціально-орієнтованими підприємствами харчування;

- удосконалення механізму державного впливу на соціально-орієнтовані підприємства харчування в умовах ринкової економіки;

-визначення форм і механізмів фінансової, матеріальної та трудової допомоги соціально-орієнтованим підприємствам харчування;

-виявлення внутрішніх резервів зниження вартості страв та підвищення їхньої якості в соціально-орієнтованих підприємствах харчування;

-автоматизація розрахунків собівартості страв із використанням ПЕОМ з метою оперативного прийняття управлінських рішень щодо функціонування соціально-орієнтованих підприємств харчування в різних умовах господарювання.

Об'єктами дослідження стали підприємства харчування при промислових підприємствах і навчальних закладах України.

Предметом дисертаційного дослідження є фінансово-господарська діяльність соціально-орієнтованих підприємств харчування України.

Теоретичною і методологічною основою дослідження були закони України, постанови Верховної Ради і Кабінету Міністрів України, укази Президента України з економічних та соціальних питань і питань малої приватизації, а також наукові праці вітчизняних та закордонних вчених і практиків, матеріали наукових конференцій.

Інформаційну базу дослідження становили статистичні дані Міністерства статистики України, анкетні та оперативні дані авторських досліджень більш як ста соціально-орієнтованих підприємств харчування різних форм власності.

У процесі досліджень застосовувалися економіко-статистичні методи (групування, порівняння, вибіркові обстеження, аналіз, синтез, техніко-економічні розрахунки, графіки, експертні оцінки). Усі розрахунки виконано із застосуванням табличного процесора Microsoft Excell 7.0 за спеціально розробленими програмами на ПЕОМ типу СТХ 1451CLR.

Наукова новизна дисертаційної роботи полягає у:

-визначенні поняття соціально-орієнтованих підприємств харчування;

-обґрунтуванні необхідності прискорення вирішення проблеми харчування через систему соціально-орієнтованих підприємств харчування тієї частини населення країни, яка знаходиться за межею бідності;

-визначенні поняття соціально-економічної ефективності підприємств харчування, а також критеріїв їхньої оцінки для підприємств харчування різних форм власності у ринкових умовах;

-розробці класифікації підприємств харчування у залежності від контингенту споживачів;

-визначенні основних характерних рис підприємств харчування, що обумовлюють особливості віднесення їх до соціально-орієнтованих;

-обґрунтуванні вибору найбільш ефективної форми власності соціально-орієнтованими підприємствами харчування;

-розробці моделі оподаткування підприємств харчування у залежності від контингенту споживачів;

-розробці методики розрахунку собівартості продукції харчування у підприємствах харчування;

-розробці системи надання фінансової, матеріальної та трудової допомоги соціально-орієнтованим підприємствам харчування;

-програмному забезпеченні процесу управління собівартістю страв у соціально-орієнтованих підприємствах харчування.

Практичне значення результатів проведених досліджень полягає у тому, що впровадження розроблених рекомендацій та пропозицій у практичній діяльності соціально-орієнтованих підприємств харчування, а також державних органів влади створить такі можливості: вибору найбільш ефективної форми власності та системи управління соціально-орієнтованими підприємствами харчування; удосконалення механізму державного впливу на підприємства харчування з урахуванням їхньої соціальної неоднорідності; виявлення різноманітних форм фінансової, матеріальної та трудової допомоги, резервів зниження вартості та підвищення якості страв, що зрештою значною мірою поліпшить харчування найбільш вразливих верств населення України; оперативного керування політикою ціноутворення з використанням ПЕОМ.

Особистий внесок дисертанта. Дисертантом разом з співавторами опубліковано 8 робіт.

У публікації [1] автором висвітлено проблеми роботи підприємств громадського харчування у нових умовах господарювання.

У публікації [2] автором систематизовано критерії оцінки соціально-економічної ефективності підприємств харчування різних форм власності.

У публікації [3] автором сформульовано основні напрямки соціально-економічної необхідності приватизації підприємств торгівлі та громадського харчування в умовах переходу до ринкової економіки.

У публікації [4] автором викладено основні проблеми, пов'язані з закупівлею, транспортуванням, зберіганням сировини і приготуванням їжі на підприємствах харчування в нових умовах господарювання та запропоновано основні напрямки контролю за якістю сировини та готової продукції харчування.

У публіції [5] автором систематизовано фактори вирішення соціальних проблем населення за рахунок створення сприятливих умов функціонування соціально-орієнтованим підприємствам харчування.

Апробація роботи. Низка рекомендацій зазнала практичного застосування у діяльності Головного управління з питань торгівлі та побутового обслуговування населення Київської міської державної адміністрації - рекомендації з поліпшення харчування малозабезпечених верств населення (довідка №041-92 від 25.02.97.); у навчальному процесі під час лабораторних занять із курсів "Економіка громадського харчування" та "Економіка готельного господарства" - комп'ютерна програма з розрахунку собівартості продукції харчування з урахуванням впливу зміни цін на сировину і витрат підприємства (довідка №43/29 від 3.10.97); участь у роботі над госпрозрахунковою науково-дослідницькою темою "Організаційно-економічний механізм державного регулювання розвитку соціально-орієнтованих підприємств сфери послуг", що виконувалася протягом 1993-1994 р.р. на замовлення Державного Комітету України з питань науки і техніки.

За результатами досліджень було подано пропозиції у доповідній записці Президенту України Л.Д.Кучмі "Про стан та розвиток громадського харчування в Україні".

Основні положення дисертаційної роботи доповідалися на міжнародних науково-практичних конференціях: "Становлення нової економічної системи в Україні" (Львів, 20-21 грудня 1994 р.); "Проблеми економіки і політики у вільних економічних зонах" (Чернівці, 4-6 квітня 1995 р.), "Споживча кооперація в перехідний період: проблеми і перспективи" (Полтава, 24-25 травня 1995 р.), а також на 3 наукових конференціях професорсько-викладацького складу і аспірантів КДТЕУ протягом 1994-1996 р.р.

Публікації. За результатами дисертаційного дослідження опубліковано 8 робіт загальним обсягом у 2,0 друкованих аркушів.

Структура і обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, викладених на 182 сторінках друкованого тексту, списку використаних джерел з 177 найменувань та 14 додатків, містить 7 малюнків, 30 таблиць, 12 формул.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Підлягають захисту такі основні положення дисертаційного дослідження.

1. За умов створення соціально-орієнтованої економіки належить приділяти більшої уваги управлінню соціально-економічними

процесами на підприємствах харчування та особливу увагу - харчуванню найменш захищених верств населення, тобто пенсіонерів, інвалідів, безробітних та дітей і, перш за все, через систему соціально-орієнтованих підприємств харчування, враховуючи їхнє дуже велике соціальне значення.

Відсутність науково-обґрунтованого поняття соціально-економічної ефективності підприємств харчування в умовах ринкової економіки, різне розуміння її змісту виявило необхідність чіткого формулювання цього поняття у теперішніх умовах.

Соціальна ефективність загальнодоступних підприємств харчування полягає у досягненні високої культури обслуговування, якості приготування їжі, сприятливих умов праці робітників, доступності продукції та послуг усім верствам населення. Однак соціальна і економічна ефективність настільки переплетені між собою, що у ролі результату має виступати один показник, який робить будь-який економічний ефект соціально-обумовленим і будь-який соціальний ефект обумовленим економічно. У теперішній час з урахуванням економічного становища країни для підприємств харчування при заводах, фабриках, навчальних закладах таким показником може бути доля робітників, службовців, студентів та учнів, які користуються послугами підприємств харчування за місцем праці та навчання.

Оскільки, соціальна і економічна ефективність є взаємопов'язані, то соціально-економічна ефективність підприємств харчування передбачає результативність діяльності підприємств у досягненні ними своєї функціональної мети, тобто задоволення потреб споживачів у їжі з високою культурою обслуговування при раціональному використанні матеріальних, трудових та фінансових ресурсів.

2. Наявність в економічній літературі різноманітних методик розрахунку ефективності стає перешкодою у визначенні конкретних показників її проявлення на різних рівнях господарювання і використання їх у практиці управління підприємством.

Для забезпечення єдиного підходу до аналізу ефективності і порівняння результатів виробничо-торговельної діяльності підприємств харчування доцільно використовувати систему аналітичних показників, яка відображає внутрішню єдність економічних і соціальних сфер діяльності підприємства.

3. Приватизація, яка відбувається у країні, породжує складні соціальні проблеми. Докорінним чином змінюється система розподілу. На фоні падіння життєвого рівня населення внаслідок реформ, різкої диференціації доходів відбувається активний процес нерівномірного і

несправедливого перерозподілу накопиченого у суспільстві багатства. Тобто у період трансформації економіки встала проблема оптимального поєднання економічної ефективності і соціальної справедливості. Іншими словами, економічна реформа повинна проводитися не заради економіки, а заради людей. Тому поєднання економічних перетворень із соціальними процесами слід розглядати як важливий елемент стратегії розвитку українського суспільства.

Обробка ж статистичних даних, а також результатів анкетного опитування дозволила зробити такі висновки:

- а) нині близько 60,4% населення України мають середньодушовий грошовий дохід, нижчий за межу малозабезпеченості; крім того, з'явилися люди (жебраки, біженці), які взагалі не мають коштів для існування, а отже не здатні забезпечити себе повноцінним харчуванням;
- б) внаслідок обстежень ряду лікарень м.Києва було встановлено, що 50% хворих харчуються за рахунок домашніх страв;
- в) не у кращому становищі опинилися підприємства харчування при будинках-інтернатах для дорослих та дітей. Як відомо, харчування, проживання, різні послуги у таких закладах сплачуються за рахунок їхніх пенсій та дотацій держави. Дефіцит бюджету, малий розмір пенсій при постійному зростанні цін на продовольчі товари призвів до того, що люди похилого віку та діти вимушені жити упроголодь;
- г) у теперішній час послугами їдалень за місцем роботи користується тільки 20-30% робітників промислових підприємств, послугами їдалень за місцем навчання - 20-25%. При цьому найбільш розповсюдженою причиною відмови від послуг їдалень є висока ціна на продукцію харчування;
- д) харчування дітей у школах, на сьогодні, повністю залежить від забезпеченості батьків (таблиця 1.).

Таблиця 1.

Темпи зростання середньомісячної заробітної плати і вартості обіду в шкільних їдальнях (у порівнянних цінах).

Показники	Факт 1994 р.	Факт 1995 р.	Факт 1996 р.	Темп зростання, разів	
				1996 р. до 1994 р.	1996 р. до 1995 р.
Вартість обіду, коп.	15,0	60,0	90,0	6,0	1,5
Середньомісячна заробітна плата на 1 чол., грн.	11,0	35,0	36,0	3,27	1,03

Отже, вартість одного обіду в шкільних їдальнях у 1996 р. виросла порівняно з 1994 р. у 6,0 разів при зростанні середньої заробітної плати у 3,27 раза, тобто заробітна плата зросла у 1,8 раза повільніше, ніж вартість обіду, а порівняно з 1995 р. - у 1,4 раза. Маючи таку заробітну плату, не кожний батько зможе оплатити обіди своїх дітей.

4. З переходом до ринкової економіки діяльність більшості підприємств харчування повинна мати соціальне спрямування. Відсутність у бізнесі соціальної орієнтації може призвести не тільки до соціально-політичних вибухів незадоволених мас населення, а і до обмеження ринку споживчих товарів нездатністю людей купувати те, що виробляється.

З метою найбільшого задоволення потреб усіх верств населення в їжі, а також враховуючи інтереси суб'єктів підприємницької діяльності, підприємства харчування, на наш погляд, слід згрупувати у дві підсистеми: соціально-орієнтовані і комерційні (таблиця 2).

Таблиця 2.

Групування підприємств харчування.

Соціально-орієнтовані підприємства харчування	<ol style="list-style-type: none"> 1. При нічліжках для людей без постійного місця проживання (жебраки, бомжі, біженці). 2. При лікарнях, госпіталях. 3. При будинках-інтернатах. 4. При дошкільних, середніх, середніх спеціальних і вищих навчальних закладах. 5. При заводах, фабриках, установах.
Комерційні підприємства харчування.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Загальнодоступні (ресторани, кафе, бари, їдальні). 2. При видовищних закладах (казино, вар'єте та ін.). 3. При концертних залах, театрах. 4. При спортивних закладах. 5. При готелях, мотелях і т.д. 6. При залізничних, авто-, річкових вокзалах, аеропортах.

Соціально-орієнтоване підприємство харчування - це підприємство, яке організує свою діяльність перш за все з метою задоволення потреб обмеженого контингенту споживачів у продукції харчування, не ставлячи при цьому основною метою отримання максимального прибутку.

У першій групі соціально-орієнтованих підприємств харчування, споживачі, на наш погляд, повинні користуватися послугами підприємств безкоштовно; у другій та третій має бути пільгове і безкоштовне харчування; у двох останніх - споживачі мають сплачувати повністю або частково собівартість продукції та послуг. Фінансування їхньої господарської діяльності, на наш погляд, має здійснюватися, здебільше, за рахунок місцевого бюджету, заводів та фабрик, благодійних фондів, а також за рахунок коштів споживачів, які можуть сплатити повністю або частково собівартість продукції та послуг підприємств.

Комерційні підприємства харчування надають свої послуги усім без винятку верствам населення за гроші. Основною метою їхньої діяльності є отримання максимально можливого прибутку. Їхня діяльність базується на самофінансуванні та самоокупності, а державне регулювання полягає тільки у впливі на діяльність підприємств через систему економічних важелів.

5. Приватизація підприємств харчування призвела до формування у галузі декількох груп підприємств, які відрізняються за формою власності. Так, за даними Міністерства статистики України, на 1.01.97 р. змінили форму власності 26854, або 71,1% підприємств харчування. Доля державних підприємств у їхній загальній кількості поступово знижувалася і у 1996 р. становила 28,9%, а 66,6% становлять підприємства харчування з колективною власністю, причому 15,0% з них належить трудовим колективам і 45,3% - споживчій кооперації. Доля приватних підприємств харчування, згідно з діючою статистикою, всетаки залишається на дуже низькому рівні і нараховує 1685 підприємств, тобто 4,5%. Хоча, як показали результати спостережень за роботою підприємств харчування різних форм власності, саме приватні підприємства мають найвищі показники фінансово-господарської діяльності.

Дані державної статистики свідчать про різке скорочення числа соціально-орієнтованих підприємств харчування і місць у них.

У цілому по Україні число підприємств харчування при промислових підприємствах за 1994-1996 р.р. скоротилося на 913 одиниць (на 19,9%), а число місць - на 116901, або на 26,7%. Спостерігається і скорочення кількості підприємств харчування при навчальних закладах на 19,7% при одночасному зменшенні числа місць у них на 35,6%.

6. Проведений у дисертаційній роботі аналіз фінансово-господарської діяльності підприємств харчування при середніх, середніх спеціальних та вищих навчальних закладах, а також при промислових підприємствах (за період з 1994-1996 р.р.) довів, що

через об'єктивні причини, пов'язані зі становленням ринкової економіки в Україні (підвищення цін на електроенергію, паливо, воду, газ; вільне встановлення цін на сировину, продовольчі та промислові товари; припинення дії Постанови Кабінету Міністрів від 7 березня 1967 р. "Про заходи щодо подальшого розвитку громадського харчування", відповідно до якої державні промислові, транспортні, будівельні та інші підприємства і організації безкоштовно надавали своїм підприємствам харчування приміщення з електроенергією, паливом, водою, газом, здійснювали капітальний та поточний ремонт і т.і.; єдиний підхід до оподаткування підприємств харчування незалежно від їхньої соціальної значущості) відбулося різке погіршення фінансово-господарської діяльності соціально-орієнтованих підприємств харчування.

7. Результати проведених досліджень, свідчать про те, що у сучасних умовах для поліпшення фінансово-господарської діяльності соціально-орієнтованих підприємств харчування їх належить приватизувати.

Якщо їдальня як структурний підрозділ промислового підприємства може бути виділена у самостійне підприємство, то вона, на наш погляд, має стати об'єктом малої приватизації. При чому результати проведеного аналізу свідчать про те, що найбільш ефективною формою власності є приватна, тобто підприємства харчування належить передати у приватну власність. Те саме стосується підприємств харчування при навчальних закладах. Тобто підприємства харчування мають стати об'єктом купівлі окремих приватних власників (чи сімей) через аукціони, комерційні чи некомерційні конкурси.

Продаж об'єктів приватизації за конкурсом слід здійснювати виключно за готівкові гроші або ж зробити українські ваучери не іменними, що дасть змогу їх вільно продавати та купувати. А для цього необхідно якомога скоріше створити вторинний ринок цінних паперів і через магазини цінних паперів, заснованих на комісійних засадах, а також через брокерські фірми, Українську фондову біржу, кожний громадянин зможе реалізувати свої приватизаційні папери. Це дасть можливість одній зацікавленій особі скупити їх стільки, аби стати власником підприємства.

Наслідуючи приклад ряду держав, соціально-орієнтовані підприємства харчування можна залишити і державними за статусом, але з достатньою самостійністю та незалежністю.

8. Податки у ринковій економіці, на наш погляд, не можуть виконувати тільки фіскальну функцію, вони мають відігравати важливу роль у стимулюванні підприємницької діяльності, служити ефективним

регулятором соціально-справедливого перерозподілу доходів. Однак єдиний підхід до оподаткування прибутків усіх підприємств без винятку призвів до того, що більшість соціально-орієнтованих підприємств харчування стали збитковими.

Оскільки підприємства харчування є соціально неоднорідні, а також мають різні можливості отримання прибутку, то взаємозв'язок із бюджетом повинен бути різним, тобто враховуючи досвід розвинених країн, слід ввести диференціацію ставок податку в залежності від їхньої приналежності до соціально-орієнтованих чи комерційних підприємств. Така модель оподаткування передбачає компенсацію заниженої ставки податку для соціально-орієнтованих підприємств харчування завищеною для високорентабельних, не зменшуючи при цьому загальну суму надходжень у бюджет.

Підприємства харчування, які обслуговують одиноких пенсіонерів, інвалідів, безробітних, людей без постійного місця проживання необхідно повністю звільнити від сплати податку на прибуток, а соціально-орієнтовані підприємства харчування в цілому - від податку на додану вартість.

9. На сьогоднішній день проблема харчування малозабезпечених верств населення з кожним днем стає все гострішою, оскільки життя з дня у день дорожчає, а фінансові можливості населення зменшуються (з одного боку - підвищення цін, з іншого - дуже низька заробітна плата, невивплата заробітної плати, пенсій, стипендій). Тобто останнім часом питання, пов'язані з харчуванням малозабезпечених верств населення, постають дуже гостро. Дана проблема є державною, і тому її вирішення повністю залежить від умілого підходу до неї Урядом, місцевих органів влади, оскільки дефіцит державного бюджету не дає можливості виділити стільки коштів, скільки потрібно.

У зв'язку з цим належить за рахунок місцевого бюджету, благодійних фондів відкрити їдальні, в яких би безкоштовно або за дуже низькими цінами харчувалися найменш забезпечені верстви населення хоча б раз на день. Але, у цьому випадку слід дотримуватися суворої диференціації підприємств харчування у залежності від контингенту споживачів, яких вони обслуговують.

Для населення без постійного місця проживання слід організувати нічліжки з гарячим харчуванням, причому воно має бути доступним для будь-якої людини без винятку, як це є у цивілізованих країнах світу, а також безкоштовним (фінансування повинно здійснюватися за рахунок місцевих ресурсів та благодійних внесків). Надання таких послуг має бути під контролем органів місцевої держадміністрації за витрачанням фінансових, матеріальних ресурсів, а також під опікою органів внутрішніх справ.

Доцільно у великих містах створити благодійні центри, які б працювали за рахунок спонсорських коштів, коштів від благодійних заходів при допомозі місцевих органів влади.

У кожному районі слід залишити по декілька державних їдалень комунальної власності, які б надавали послуги малозабезпеченим верствам населення. У цьому випадку такі підприємства слід звільнити від сплати податку на прибуток і шляхом введення місцевого податку з високорентабельних підприємств надавати їм кошти у порядку перерозподілу, а державний бюджет при цьому не постраждає. Кількість таких їдалень повинна визначатися у залежності від числа вищезазначеного контингенту споживачів. Оскільки, всетаки цей прошарок населення отримує грошові кошти (пенсії за віком, за інвалідністю, грошову допомогу по безробіттю), послуги у їдальнях їм слід надавати за низькими цінами (тобто ціна їжі повинна дорівнювати її собівартості), а не безкоштовно.

При районних центрах зайнятості (за рахунок фонду зайнятості) слід створити пункти харчування для нужденних безробітних, оскільки з грошової допомоги, яку їм надають, вони мають сплатити комунальні послуги та квартирну плату, і на харчування залишається надто мало коштів. З цією метою слід внести зміни до діючого законодавства.

Джерела фінансування соціально-орієнтованих підприємств харчування показано на рисунку.

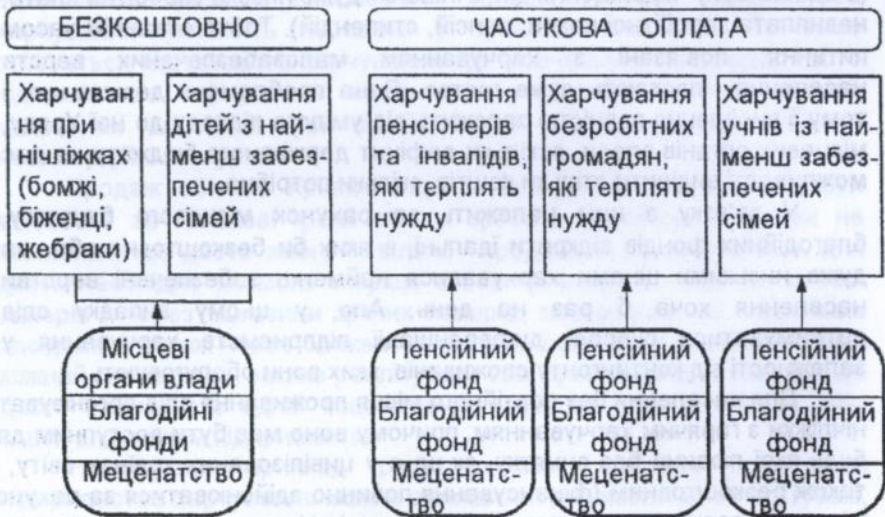

Рис. Джерела фінансування соціально-орієнтованих підприємств харчування.

Крім того, введення місцевих податків для найприбутковіших підприємств (банків, пунктів обміну валют, спільних підприємств, казино і т.д.) створить можливість у порядку місцевого перерозподілу відраховувати певну суму на харчування дітей. При цьому місцевим органам влади отримані кошти слід рівномірно розподіляти серед шкіл у залежності від кількості школярів.

10. Одним із важливих завдань соціально-орієнтованих підприємств харчування у теперішній час є зниження вартості продукції, а також розробка єдиної методики розрахунку обґрунтованої продажної ціни на продукцію харчування, оскільки саме з причини незавжди обґрунтованого підвищення цін на продукцію харчування відбулося різке зниження числа споживачів.

Для забезпечення соціального захисту громадян, потрібно звернутися до розрахунку обґрунтованої продажної ціни на продукцію харчування, враховуючи нюанси ринкової економіки. Виходячи з цього, продажну ціну страви слід визначати за такою формулою:

$$P_6 = \frac{[(\sum_{i=1}^n q_i \times p_i) + (\sum_{i=1}^n q_i \times p_i \times I_{cp} \times K_b)] + E}{100} \times \Pi$$

де P_6 - продажна ціна страви;
 q_i - норма витрат сировини (за Збірником рецептур страв і кулінарних виробів для підприємств громадського харчування);
 p_i - закупівельна ціна сировини;
 I_{cp} - середній рівень витрат по підприємству (%);
 K_b - коефіцієнт витратомісткості;
 E - норматив спецій та солі на 100 порцій;
 Π - норма прибутку;
 n - число сировинних компонентів.

Будь-якому керівнику підприємства харчування незалежно від форм власності належить поглиблено аналізувати витрати по статтях, по кожному використаному продукту з метою зниження собівартості готової продукції. Це дасть змогу знайти оптимальні рішення з розрахунку цін за ринкової конкуренції.

З метою вдосконалення процесу визначення собівартості продукції харчування з урахуванням резервів зниження витрат необхідно постійно використовувати такі формули:

Отримані результати розрахунку за вищезазначеними формулами безпосередньо враховуються у розрахунку собівартості продукції, а саме:

$$C = BC + BC \times \frac{TB_0}{TO_0} + BC \times \frac{BE_0}{TO_0} + BC \times \frac{BO_0}{TO_0} + BC \times \frac{BY_0}{TO_0},$$

де С - собівартість продукції;

BC - вартість сировинного набору;

TO₀ - товарооборот за попередній період;

TB₀ - транспортні витрати за попередній період;

BE₀ - витрати на паливо, електроенергію для виробничих потреб за попередній період;

BO₀ - витрати на оплату праці за попередній період

BY₀ - витрати на утримання і експлуатацію устаткування за попередній період.

Запропонована модель розрахунку собівартості страв з урахуванням зміни витрат по статтях у розрахунку на 1 грн. товарообороту за попередній період дає можливість виявити, за рахунок зміни яких саме статей витрат відбулося зменшення собівартості продукції і як наслідок - ціни. Розрахунок собівартості страв та кулінарних виробів дозволить визначити їхню рентабельність, яку можна розрахувати за формулою:

Прибуток, отриманий від реалізації страви

$$\text{Рентабельність витрат на виробництво страви} = \frac{\text{Прибуток, отриманий від реалізації страви}}{\text{Собівартість страви}}$$

Визначення рентабельності страви дасть можливість підприємству уникнути збитків, пов'язаних із виробництвом і реалізацією нерентабельної продукції.

Оскільки прибуток розраховується як різниця між продажною ціною страви і її собівартістю, підприємство повинно формувати ціну, виходячи із собівартості (ціна має бути вищою за собівартість у розумних межах, забезпечуючи при цьому продажність виробу). Якщо продукція не має попиту, ціну можна поступово знижувати до рівня собівартості, але не нижче за неї.

Запропонована методика розрахунку собівартості продукції харчування дасть можливість встановлювати обґрунтовані ціни на продукцію, забезпечуючи їхню реалізацію, та гнучко реагувати на зміни економічної ситуації.

ВИСНОВКИ

Методичні підходи до вирішення проблем, пов'язаних із харчуванням найменш забезпечених верств населення України,

тобто пенсіонерів, інвалідів, дітей та безробітних, і, перш за все через систему соціально-орієнтованих підприємств харчування, має велике теоретичне та практичне значення.

Внаслідок проведених досліджень у дисертації було вирішено низку теоретичних питань, а саме розроблено поняття "соціально-орієнтовані підприємства харчування" і їхня класифікація; дано визначення поняття "соціально-економічна ефективність соціально-орієнтованих підприємств харчування" та критерії її оцінки в умовах ринкової економіки.

Застосування економіко-статистичних методів дало змогу проаналізувати основні організаційно-економічні проблеми управління і ефективного функціонування соціально-орієнтованих підприємств харчування. Основними елементами дослідження стали: життєвий рівень населення України; матеріальне становище споживачів соціально-орієнтованих підприємств харчування; результати фінансово-господарської діяльності та система управління соціально-орієнтованих підприємств харчування різних форм власності; якість та собівартість продукції харчування.

Розробки автора можуть бути використано для вирішення низки проблем, пов'язаних із харчуванням малозабезпечених верств населення України через систему соціально-орієнтованих підприємств харчування, а саме: вибір найбільш ефективної форми власності та системи управління соціально-орієнтованими підприємствами харчування; удосконалення механізму державного впливу на ці підприємства; визначення форм і механізмів фінансової, матеріальної та трудової підтримки соціально-орієнтованих підприємств харчування; внутрішні резерви зниження вартості страв і підвищення їхньої якості; комп'ютеризація розрахунків собівартості страв із метою прийняття оптимальних управлінських рішень.

Впровадження у практику розроблених пропозицій та рекомендацій дасть можливість поліпшити діяльність соціально-орієнтованих підприємств харчування і зрештою підтримати таким чином найменш забезпечений прошарок населення.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Волощук Г.О., Мельниченко С.В. Особливості роботи підприємств громадського харчування в умовах ринку // Вдосконалення технології виробництва та обслуговування в громадському харчуванні і готельному господарстві: Зб. наук. праць. - К.: КТЕІ, 1995. - С.74-77.
2. Волощук Г.О., Мельниченко С.В. Критерії оцінки соціально-економічної ефективності підприємств громадського харчування в умовах ринкової економіки // Розвиток масового харчування,

готельного господарства і туризму в умовах ринкових відносин: 36. наук. праць.- К.: КДТЕУ, 1996. - С.4-7.

3.Волощук Г.О., Мельниченко С.В. Соціально-економічна необхідність приватизації підприємств торгівлі // Маркетинг: теорія та практика: Збірник наукових праць.- К.: КДТЕУ, 1996. - С.149-153.

4.Волощук Г.О., Мельниченко С.В. Контроль за якістю - першочергова проблема кожного підприємства громадського харчування // Масове харчування, готельне господарство і туризм в умовах ринкових відносин: 36. наук. праць.- К.: КДТЕУ, 1997. - С.25-29.

5.Волощук Г.О., Мельниченко С.В. Рішення соціальних проблем населення підприємствами громадського харчування // Масове харчування, готельне господарство і туризм в умовах ринкових відносин: 36. наук. праць.-К.: КДТЕУ, 1997. - С.20-24.

6.Волощук Г.О., Мельниченко С.В. Підвищення ефективності товарного забезпечення підприємств громадського харчування в умовах переходу до ринкових відносин //Становлення нової економічної системи в Україні : Тези доп. міжнарод. наук. конф.- Львів, Львівський торговельно-економічний інститут, 1994. - С.77-78.

7.Волощук Г.О., Мельниченко С.В. Соціально-економічна необхідність приватизації підприємств громадського харчування // Проблеми економіки і політики у вільних економічних зонах: Тези доп. міжнарод. наук. конф.- Чернівці, Чернівецький торговельно-економічний інститут, 1995. - С.88-89.

8.Волощук Г.О., Мельниченко С.В. Особливості приватизації підприємств громадського харчування //Споживча кооперація в перехідний період: проблеми і перспективи: Тези доп. міжнарод. наук. конф. - Полтава, 1995. - С.113.

Мельниченко С.В. Організаційно-економічні проблеми управління соціально-орієнтованими підприємствами харчування. Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.06.02 - підприємництво, менеджмент та маркетинг. Київський державний торговельно-економічний університет, Київ, 1997.

У дисертаційній роботі комплексно досліджено організаційно-економічні проблеми управління соціально-орієнтованими підприємствами харчування України в умовах ринкової економіки. Запропоновано класифікацію підприємств харчування у залежності від їхнього місцерозташування, джерел фінансування та контингенту споживачів. Дано визначення понять "соціально-орієнтовані підприємства харчування", "соціально-економічна ефективність" цих підприємств та критерії їхньої оцінки. Розроблено рекомендації щодо

вибору найбільш ефективної форми власності та системи управління соціально-орієнтованими підприємствами харчування; моделі оподаткування цих підприємств. Запропоновано різноманітні форми фінансової, матеріальної та трудової допомоги, резерви зниження вартості та підвищення якості страв.

Ключові слова: соціально-орієнтовані підприємства харчування, соціально-економічна ефективність, критерії, моделі, форми підтримки.

Мельниченко С.В. Организационно-экономические проблемы управления социально-ориентированными предприятиями питания. Рукопись

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.06.02 - предпринимательство, менеджмент и маркетинг. Киевский государственный торгово-экономический университет. Киев, 1997.

В диссертационной работе комплексно исследованы организационно-экономические проблемы управления социально-ориентированными предприятиями питания Украины в условиях рыночной экономики. Предложено классификацию предприятий питания в зависимости от их месторасположения, источников финансирования и контингента потребителей. Дано определение понятий "социально-ориентированные предприятия питания", "социально-экономическая эффективность" этих предприятий и критерии их оценки. Разработано рекомендации по выбору наиболее эффективной формы собственности и системы управления социально-ориентированными предприятиями питания; модели налогообложения этих предприятий. Предложено разнообразные формы финансовой, материальной и трудовой помощи, резервы снижения стоимости и повышения качества изделий.

Ключевые слова: социально-ориентированные предприятия питания, социально-экономическая эффективность, критерии, модели, формы поддержки.

Svitlana Volodymyrivna Melnichenko. Organization economic problems of management by socially oriented food-service enterprises. Manuscript.

Thesis for scientific degree: candidate of economic sciences, speciality 08.06.02 - enterprise, management and marketing. Kiev State Trade Economic University. Kiev, 1997.

The scientific work deals with organization economic problems of management by socially oriented food-service enterprises of Ukraine in the sphere of market relationship. Classification of food-service enterprises according to their location, financing sources and quota of consumers is offered here.

Definition of notions, as "socially oriented food-service enterprises", "socially economic effectiveness" of these enterprises and criteria of their estimation is also given. Some instructions are worked out according to the choice of the most effective firm of property and system of management by socially oriented food-service enterprisers and models of taxes. Various forms of financial, pecuniary and labour aid, reserves of reduction cost and increasing of food quality are offered.

Key words: socially oriented food-service enterprises, socially economic effectiveness, criteria, models, forms aid.

МЕЛЬНИЧЕНКО СВІТЛАНА ВОЛОДИМИРІВНА

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ
УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ОРІЄНТОВАНИМИ
ПІДПРИЄМСТВАМИ ХАРЧУВАННЯ**

Підп. до друку 13.11.97. Формат 60x84/16. Папір письм.
Офс. друк. Ум. друк. арк. 0,93. Ум. фарбо-відб. 1,05.
Обл.- вид. арк. 1,00. Тираж 100 пр. Зам. № 567.

РВВ КДТЕУ Дільниця оперативного друку
253156, Київ-156, вул. Кіото, 19

434340

434340

AB 38895

AB 38895